

ADĂM ERZSÉBET :

„Îmi plac rolurile secundare...“

Sînga și mijloc : în două recitaluri cu versuri de Eminescu ; dreapta, în recitalul „Flori de măcieș“

Etapele prin care a trecut spectacolul „De ce nu-mi vii ?“

— Ați întreprins, fascinată de poezia eminesciană, un veritabil turneu artistic. Inceput la București, continuați la Bacău și Tîrgu Mureș, el a culminat cu invitația, căreia i-ați dat curs, lansată de către „Poetry Society“ în asociație cu „The British Council“. V-ați reîntors, după trei săptămîni, de la Londra. Din ecourile presei britanice, dar și din interviurile acordate, am înțeles că spectacolul s-a bucurat de o primire mai mult decît favorabilă. A fost un succes ?

— Da ! Un mare succes. Nu al meu, în primul rînd. Ci al poeziei eminesciene. Al poeziei românești. În Anglia nu a fost vorba de un turneu. Etapele prin care a trecut spectacolul *De ce nu-mi vii ?* —

Pace și iubire — s-au derulat într-un mod fericit pentru mine. Să-ți explic ! A fost foarte frumos. Aproape de necrezut. Inițial, am pregătit un recital de poezie, clasică și contemporană, în limba română, pe care am dorit să-l prezint, în premieră, pe scena Teatrului Național din Tîrgu Mureș. Din cauza unor mici neînțelegeri artistice am ajuns cu premiera recitalului *De ce nu-mi vii ?* la Teatrul Mic din București. Se cuvine să amintesc de trei oameni-artiști care m-au sprijinit clipă de clipă. Fără ei nu s-ar fi împlinit acest recital. Așa, în forma de acum. Scriitorul Dinu Săraru mi-a pus la dispoziție una dintre cele mai valoroase scene ale teatrului românesc. Cătălina Buzoianu, o regizoare-artist, cu valoare de unicat, m-a ajutat să urc pînă la vibrația profundă a poeziei pe care o recitam. Decisivă a fost și întâlnirea cu pictorul Viorel Mărginean. El dorea, de multă vreme, să creeze un decor plastic, pentru un spectacol de teatru. Așa s-a născut pictura sa, o „frescă“ pe suport textil, cu o lungime de cîțiva zeci de metri și o lățime de opt metri. Am

avut impresia, văzînd decorul, că sînt, în fața acelei extraordinare realizări decorative, un simplu fir de nisip. Pictorul reușise să redea, în imagini de sinteză, fragmente antologice din poezia marelui nostru Eminescu. În acele momente mi-am dat seama că pictura lui Viorel Mărginean este partenerul meu de spectacol, susținînd, prin imagine, vibrația mesajului poetic. Aș mai adăuga — fapt important pentru mine — sprijinul acordat în permanență de soțul meu, Hajdu Győző, cel care a făcut selecția poemelor prezentate în recital. Această companie m-a stimulat, m-a obligat să mă ridic la înălțimea așteptărilor. A fost, cred, o șansă unică. Nu aveam dreptul să dezamăgesc. După premiera de la Teatrul Mic, o altă împlinire fericită! Am fost invitată la Bacău, unde am participat, cu același spectacol, la „Gala recitalurilor dramatice”. Aici am înregistrat o a doua experiență artistică.

— În ce a constatat?

— Cum să-ți explic? Publicul din această parte a Moldovei a receptat poezia într-o manieră simplă. Am simțit, de pe scenă, că, practic, nu mă priveau, ci sorbeau versurile limpezi ale unui izvor etern: Eminescu. Erau acolo, la întîlnirea cu el. Dacă la București am avut un public format în majoritate din specialiști, la Bacău m-a ascultat un public de toate zilele pentru care actorul era o oglindă. Acolo am înțeles că acesta ar putea fi unul dintre cele mai frumoase vise în plinire ale oricărui actor. De la Bacău am plecat imediat la Tirgu Mureș. Mare m-a fost mirarea dar, de ce să ascund, și bucuria, cînd mi s-a comunicat telefonic că sînt așteptată la Bacău ca să mi se înmîneze premiul întâi.

— Cum ați ajuns la Londra cu poezia lui Eminescu?

— La spectacolul de la București, apoi la premiera de la Naționalul din Tirgu Mureș s-a aflat în sală doamna Josefina Hoggett, o reprezentantă a culturii britanice, devotată promovării și popularizării poeziei românești, în special eminesciană, în Anglia. Reîntoarsă în Marea Britanie, ea a discutat cu poetul Alan Brownjohn, președintele „Poetry Society”, care aparține de „The National Poetry Centre”, în legătură cu un proiect de recital. Trebuie să-ți amintesc însă cum am răspuns invitației de a prezenta un recital de poezie — de data aceasta numai din Eminescu, în limba engleză. La Londra se decernează, din doi în doi ani, premiul „Corneliu M. Popescu” pentru

cea mai bună traducere din literatura europeană în limba engleză. Oamenii de cultură pe care i-am cunoscut acolo apreciau că traduceri din creația eminesciană, ale acestui tînăr român dispărut tragic la cutremurul din martie 1977, la vîrsta de numai 18 ani, reprezintă cea mai fericită echivalență spirituală oferită, pînă acum, cititorilor englezi. S-a afirmat chiar că adevăratul Eminescu a fost redescoperit, în patria limbii marelui Will, prin excepționala traducere făcută de Corneliu M. Popescu. Așa se explică de ce există la Londra un premiu care, în semn de prețuire, îi poartă numele. Apoi acesta el a revenit lui Ewald Osers, pentru traduceri din creația poetului ceh Jaroslav Seifert, laureat al Premiului Nobel. Firește, recitalul meu a apelat la versiunea engleză a acestui compatriot tînăr al nostru.

Am reușit, cred eu, să sincronizez culminațiile actricești cu cele poetice

— Cunoașteți chiar atît de bine limba engleză încît să vă încumetați a prezenta un recital Eminescu în fața exigentului public londonez?

— Nu aș putea afirma acest lucru. Din clipa acceptării invitației a început pentru mine o muncă, nu mă feresc s-o spun, fantastică. Jucam, în paralel cu pregătirile, pe scena secției maghiare a Teatrului Național din Tirgu Mureș. Am învățat poeziile eminesciene nu printr-o aplicație mecanică. Am căutat, de la început, să intuiesc momentele afective create de traducătorul român. Cînosînd limba română și maghiara, limba mea maternă, avînd cunoștințe de limbă engleză, am reușit să sincronizez, cred eu, culminațiile actricești, afective, cu cele poetice, creatoare. Cred că la spectacolul meu cu *De ce nu-mi vii?* (Why don't you come?) publicul a fost emoționat. Am simțit asta. El nu era interesat, în primul rînd, de cită engleză cunosc, ci de cît pot comunica eu, prin arta actorului, din vibrația poetică. Mă-am dat seama, și acolo, că Eminescu al nostru, al românilor, este un mare poet, de universalitate unică. Artă comunică, vorbește și apropie pe toți oamenii, indiferent de naționalitate. Pot spune că am avut succes,

De altfel, acest spectacol l-am repetat, în alt cadru, la invitația lui Miron Grindea, editorul revistei internaționale de literatură ADAM. Am considerat și această invitație drept o mare cinste pentru mine. Era, de fapt, sărbătorită poezia românească. Eminescu, poeții români, prezenți de „Adám Erzsébet from the National Theatre Tîrgu Mureș — România”. La sfîrșit o serie de impresari s-au arătat interesați de o viitoare prezentare a acestui recital de poezie într-o serie de centre universitare din Statele Unite și Japonia. Să nu uit: partea sonoră a recitalului a fost asigurată de muzica lui Nicu Alifantis și de cîntecele lui Sárossy Endre. La Londra am prezentat numai diapozitivele cu decorul pictat de Viorel Mîrginean.

Vorbim aceeași limbă. A muncii. A artei

— După cîte cunosc, ați întreprins, în ultimii ani, mai multe turnee artistice. Toate, cu recitaluri de muzică și poezie. De cînd datează această opțiune artistică?

— Vezi, am o mare prețuire pentru actorii români care au abordat acest gen de spectacol. Adevărate revelații am avut ascultînd actori ca Leopoldina Bălănuță, Valeria Seciu, Ion Caramitru, în recitaluri de poezie, de muzică și poezie. M-a fascinat acest gen! De ce? E greu de explicat. Prima invitație mi-a fost făcută în 1973. Era vorba de un spectacol de poezie-întîlnire cu publicul, în cîteva localități din S.U.A. și Canada, unde am recitat cîteva dintre creațiile scriitorilor de naționalitate maghiară din România. Tot atunci am oferit și cîteva variante scenice ale creațiilor unor poeți români, traduși în limba maghiară. Am avut întîlniri cu iubitorii de poezie de la Washington, New York, Chicago, Miami Beach, respectiv din Toronto, Hamilton, Montreal etc. Trei ani mai tîrziu am fost invitată, tot în aceste două țări, cu un nou recital. Tainele cînd au glas (Rejtelmek, ha zenének), de versuri ale poetului Jozsef Attila. Dar în alte orașe. La întoarcere am prezentat spectacolul și la Amsterdam, Bruxelles, Paris, Berna, Lucerna, Zürich. În anii 1977—78, am revenit în S.U.A. și Canada cu un nou re-

cital, Flori de măcieș (balade secuiești, strigături de dans, culese de Kriza János). Feste patru ani am fost invitată să prezint tot în aceleași țări spectacolul Flori de măcieș, cît și Umbra Soarelui, o nouă premieră a mea. Atunci am recitat, pentru întîia oară, alături de poezii populare în limbile română și maghiară, creații culte din România traduse în limba engleză. Poezie clasică, dar și contemporană. Și, cu puțin timp în urmă, după cum știi, m-am reîntors de la Londra.

— E toamnă. Ne aflăm acum la Tîrgu Mureș, pe strada 1 Mai, undeva pe dealul străjuit de vechea cetate medievală. Sînteți, după cîte știu, o artistă formată și afirmată în acest spațiu transilvănean...

— Da! Aici s-au născut părinții mei, aici m-am născut și eu. În urmă cu mai bine de... Știu cu cît. Dar trebuie să mă apăr de curiozitatea reporterilor. Să zicem că am între 30 și 40 de ani. Am făcut liceul la Tîrgu Mureș. În 1969 am absolvit Institutul de teatru „Szentgyörgyi István”. De atunci sînt actriță la Teatrul Național din oraș, secția maghiară. Dacă îți amintești, pe vremea debutului meu, nu era încă ridicat noul nostru teatru, care impresionează azi nu numai din punct de vedere arhitectonic, dar și sub aspectul bogăției mișcării culturale. Noi, actorii de la secția maghiară, ne înțelegem foarte bine cu cei de la secția română. Vorbim, doar aceeași limbă! A muncii. A artei. Fără artă nu putem iubi deplin omul. Cu ură între oameni de diferite naționalități, se usucă în suflet și florile. Îți pot aminti buni prieteni ca actorii Cornel Popescu și Marinela Popescu, familia Răileanu, Făgărașanu, unii dintre aceștia înlocuind, în unele cazuri-limită, un coleg, un actor bolnav de la secția maghiară. S-a întîmplat însă și invers.

— Vă mai amintiți cîteva roluri care v-au marcat biografia artistică?

— Am jucat cu plăcere, la Institut, rolul Carol, în piesa lui Tennessee Williams, *Orfeu în infern*. Rolul de debut la Teatrul Național a fost Kati, în frumosul basm pentru adulți și copii *Regele-i sub tron* (Trón, alatt a kiraly) de Szekernyes Laszlo. Jucam rolul unei fete care descoperea, la 14 ani, lumea. Era vîrsta la care ieșea din tinuturile basmului și intra în realitate. Tot în clădirea vechiului teatru am interpretat roluri în piese de Paul Everac (*Camera*

de alături), Petru Vintilă (*Casa care a fugit pe usă*), Camil Petrescu (*Jocul teletelor*), Tennessee Williams (*Noaptea iguanelor*). Pe scena noului teatru m-am întâlnit cu roluri (nu neapărat principale) care mi-au adus multe bucurii sufletești: Berta în *Scaunul fermecat* de Karinthy Frigyes, Bianca în *Othello*, Olivia în *A XII-a noapte* de Shakespeare, Barbara în *Major Barbara* de Bernard Shaw, Melinda în *Bank băn* de Katona József, Irina în *Trei surori* de Cehov. Și în alte piese, semnate de Mihail Sebastian, Aurel Baranga, Maxim Gorki, Tamasl Aron, Hajdu Gyözi.

— În luna august a avut loc premiera cu filmul *Pădurea de fagi*: interpretați aici un rol. Vă atrage cinematograful?

— Da. Ca și în teatru, și în film îmi procură satisfacții mari și rolurile care nu sînt neapărat principale. *Pădurea de fagi* este al șaptelea film în care apar pe generic. Am colaborat cu regizori ca Dan Pița, în peliculele *Pruncul*, *petrolul și ardelenii*, *Bietul Ioanide*, cu George Cornea și Lucian Mardare. Îmi place filmul pentru că el te obligă să faci o compoziție unică. Înregistrată, ea trebuie să te exprime. În teatru poți acumula, în interpretare, în mai multe stagioni. Poți crește, poți descoperi sub haina personajului, uneori după ani, noi profunzimii. Filmul te obligă, pe loc, la o compoziție unică. E o artă a temperamentelor rapide, a reacțiilor unice. Este dificil, greu, emoționant.

— Am vorbit mult despre recitalurile dumneavoastră. Urmează o întrebare inevitabilă. Ce v-a determinat să le înregistrați la Casa de discuri „Electrecord”?

— Din cele cinci discuri, care corespund cu cinci recitaluri personale, unul

a fost editat în S.U.A., la New York. Am făcut aceste înregistrări din dorința firească de a nu pierde momente unice din viața mea. Pe care publicul le-a apreciat, cred, la acea vreme. Ultima înregistrare (poate o să te mire, o să te surprindă) este o antologie de melodii populare — deci apar aici și ca interpretă — din secolele XVII—XIX, originale, în limba maghiară, culese de mine din ținuturile transilvane. Ca să-ți răspund mai direct, am înregistrat recitalurile, pentru că actorul rămîne, după părerea mea, pentru generațiile viitorului, mai mult o voce decît o imagine fizică. Mă refer la actorul de teatru. El supraviețuiește tocmăi prin vibrația și profunzimea spirituală.

— Ce pregătiți la teatrul din Tirgu Mureș?

— Bineînțeles, în primul rînd recitalurile de poezie. Îmi place să spun că ele sînt copiii mei. Voi fi prezentă într-o serie de spectacole, unele în reluare, altele, probabil, premiere. În mod sigur, voi întreprinde un turneu în Moldova. N-am putut să onorez, din cauza recitalului londonez, invitația din primăvară. Voi prezenta *De ce nu-mi vii*? Mă preocupă acum un nou recital. Va fi un spectacol total, cum se spune. Pe un fundal de montaj cinematografic, voi recita și voi interpreta texte culese, în întregime, de mine. Spectacolul se va numi, probabil, *Szerelem, Szerelem*. Voi dezvolta recitalul Eminescu. El are acum numai 39 de minute. Eminescu, așa sînt eu, merită mai mult de la actorul din mine. Ca, de fapt, și de la toți cei care trăim și iubim în spațiul românesc. El este o parte însemnată din emoția noastră, din evoluția spirituală națională.

Convorbire realizată de
Marian CONSTANTINESCU